

179166

İSLÂM AHLÂKİ VE SEVGİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	179166
Tas. No:	207.92 KUT.D

ERÜ

İslâm Ahlâkı ve Sevgi

2006 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri

Yayın No: 382

Sempozyumlar ve Paneller Serisi: 40

© Bütün Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir

1. Baskı, Kasım 2007, Ankara, 1.000 adet

ISBN 978-975-389-506-4

07.06.Y.0005.382

Redaksiyon : Dr. Mehmet BULUT

Kapak ve İç Tasarım: TN İletişim

Uygulama: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Kurulu'nun
13.02.2007/5-2 sayılı kararıyla uygun görülmüş ve
Mütevelli Heyeti'nin 02.05.2007/1237-21/d
sayılı kararıyla basılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin dizgi,
fotomekanik, ofset ve cilt tesislerinde hazırlanıp basılmıştır.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

OSTİM Örnek Sanayi Sitesi

1. Cadde 358. Sokak No: 11 06370 Yenimahalle / Ankara

Tel: 0312. 354 91 31 (pbx) Faks: 354 91 32

e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

Sevginin Şiirimize Yansımaları ve Gül Medeniyeti

Prof. Dr. İskender PALA*

Bugün burada, Efendiler Efendisi'ni anmak için toplandığımızı göre, konuşmama onun adını anarak başlamak istiyorum: Kur'an'ın Fâtıhasına, Nübüvvetin Hâtimesine, ins ü cinnin Peygamberine ve Refref'in Süvarisine selâm olsun!..

Bir şair diyor ki:

*“Kâşki sevdiğimi sevse kamu halk-ı cihân
Sözümüz cümle hemân, kıssa-i cânân olsa”*

(Herkes keşke benim sevdiğimi sevse de, sadece sevgiliyi konuşsak, başka hiçbir söz etmesek.) Bu, çok zor söylenir bir şeydir. Çünkü sevilen kıskanılır. Bugün keşke herkes hepimizin sevdiğini sevse de, burada sizlerle bizleri buluşturan bu güzel çatının altındaki insanlar kadar berrak, temiz, güzel bir dünyayı dışarılarda da görebilsek.

Kitapta yazdığına göre ashabdan Nuaymân, pazar yerinde turfanda bir meyve görse, onu ilk olarak Hazret-i Peygamber'in tatmasını isteyecek kadar onu çok severdi, ona âşıktı. Hâli vakti yerinde olmadığı için de meyvenin parasını ödeyip alamazdı. Bir defasında pazarda yine turfanda bir meyve görür (Bazı rivayetlerde bunun bir tulum zeytin yağı veyahut da bir tulum bal olduğu bildirilmektedir). Nuayman bunları veresiye alıp Resûl-i Ekrem Efendimize sunar.

* İstanbul Kültür Üniversitesi.

Bir müddet sonra malın sahibi aldığı şeylerin parasını isteyince, Nuayman, onu Hazret-i Peygamber'in huzuruna çıkararak: "Ya Resûlallah, adamın parasını ver" der. Şu sevginin zarafetine bir bakın Allah aşkına!

O güzeller güzeli, kendisine has tebessümüyle, mübarek inci dişleri olanca güzelliğiyle etrafı parlatıncaya kadar güler, sonra satıcının parasını öder.

Fahr-i Kâinât Efendimizle görüşmek üzere, bir gün bir bedevî gelir, devesini mescidin avlusuna bırakıp içeri girer. Nuaymân ve arkadaşları avluda oturmaktadırlar. Bazı sahabiler: "Nuaymân, hayli zamandır et yemedik, şu deveyi kessen de yesek" derler. Nuayman: "Olur mu canım, sonra Resûlullah bana ne der" diye itiraz eder. "Bir şey demez, bedevîye parasını verir olur biter" derler. Nuayman ısrarlara dayanamaz, deveyi keser, sonra da yakındaki bir evin avlusuna girip bir çukura saklanır. "Burada olduğumu Hazret-i Peygamber'e sakın söylemeyin ha!" diye de tembih eder. Üstünü hurma dallarıyla örter.

Hazret-i Peygamber ile konuşması biten bedevî, mescidden çıkıp da devesini kanlar içinde yerde kesilmiş görünce, feryada başlar. Bedevinin sesini duyan Efendiler Efendisi dışarı çıkar ve işin aslını öğrenince, "Nerede o Nuaymân" diye sorar. O sorunca söylememek olur mu hiç; tabî ki söyleyecekler. Nuaymân'ın saklandığı yeri arkadaşları haber verirler. Resûl-i Ekrem oraya gidip de "Hani nerede" diye sorunca, parmaklarıyla onun saklandığı çukuru işaret ederek, "Nerede olduğunu bilmiyoruz Yâ Resûlallah" derler. Efendimiz, hurma dallarını çeker ve yeni yağmakta olan yağmurdan yüzü gözü toz-toprak içerisinde, çamur içinde kalmış olan Nuaymân'ı dışarı çıkarır, yüzündeki çamurları kendi mübarek elleriyle siler ve şöyle der ona: "Bunu neden yaptın?" Nuayman'ın cevabı hazırdır: "Saklandığım yeri sana haber verenler yaptırdılar ya Resûlallah; et yiyesin diye."

Peygamberimiz, kendisinin gıyabında yapılan bu icraatı tebessümle karşılar ve sevgisini eksik etmez.

Yıllardan 1580, belki 1582... Osmanlı tarihinde Efendiler Efendisi hakkında yazılmış en güzel yazılardan biri olan Hilye'nin müellifi Hâkânî Mehmet Bey... Sarayda Divan Kâtibi, yani Divan toplantısında Divan'da konuşulanları eliyle yazıya geçiren kişi; görevi bu. Yaşı 70 civarında o sıralarda ve bir gün oturur, bir üç aylar başlangıcında, Ramazana kadar bir kitap yazar: "*Hilye-i Saâdet*." Mevlid'den sonra bizim coğrafyamızda en çok okunan kitaptır ve bu coğrafyanın insanların Hazret-i Peygamber'i nasıl sevdiğini göstermesi bakımından işte o kitap mutlaka okunmalıdır. Diyanet Vakfı Yayınları arasında da vardır bu kitap.

"*Hilye-i Hâkânî*" yahut da "*Hilye-i Saâdet*" diye bilinen bu kitap, henüz küçük bir müsvedde halinde iken, Ayaz Paşa bir gün Hâkânî Mehmet Bey'in hanesine uğrar ve der ki: "Şu yazdıklarına bir bakayım." Elinden alır. Vermek is-

tememiştir; ama Ayaz Paşa vezir... Ertesi gün Divan toplantısına gittiğinde Hâkânî Mehmet Bey arkalarda bir yerlerde oturmaktadır ve Divan toplantısı bitince III. Murat şöyle der: “Mehmet Bey, hele huzura geliniz.” Mehmet Bey’in eli ayağına dolaşır, perişan bir vaziyette... Padişah huzuru çok zor bir şeydir çünkü, perdenin arkasında oturmaktadır ve içeri huzura girer. İçinden neler geçiyor kim bilir o sırada.. Ve padişah Hilyesinden beyitler okumaya başlar. Şaşırır Hakânî Mehmet Bey. Daha müsvedde halindeki kitabını padişah okumaktadır.

Sonra Ayaz Paşa devam eder, kaldığı yerden diğer vezirler, Kaptan-ı Derya, Şeyhülislâm, derken 1570 beytin (zaten tamamı 1570 beyit civarındadır) neredeyse dörtte biri o sırada okunur. Ama çok güzel bir şiirdir, muhteşem bir şeydir. Yani, Efendiler Efendisi’ni anlatınca insan böyle anlatmalı. Ben 25 yıllık meslekî hayatım boyunca bütün divan şairlerinin dili güzel kullandıklarını; ama, Efendiler Efendisi’nden bahsederken en güzel kullandıklarını gördüm, hep buna şahit oldum. Çünkü o zaman dil bambaşka bir hâle girer.

Padişah, Hâkânî Mehmet Bey’e der ki: “Bu beyitleri sen mi yazdın?” Der ki: “Kulunuz, evet, ben yazdım.” III. Murat, “Dile benden ne dilersen” deyince, “Özür dilerim” der. Padişah, “Dile benden ne dilersen” deyince bir şey dilemek lâzım diye etrafındakiler dürtüklerler; “Haydi mutlaka bir şey söyle” derler. Der ki: “Bu yazdığuma karşılık bunda bir şey dilemeyi ucuza satılmak addederim. Ben onun karşılığını öte tarafta kendisinden dileyeceğim.”

Padişah meclisinde buz gibi bir hava eser. Padişah kalkar gider; ama vezirler, “Mutlaka bir şey dilemen lâzım” diye peşini bırakmazlar. “Bir sonraki Divan toplantısında, acaba hükümdar sorarsa ne deriz” düşüncesiyle mutlaka bir şey söylemesini isterler. “Peki, madem mutlaka bir şey dilemem gerekiyor, ben Edirnekapi’sında oturuyorum. Topkapı Sarayı’na gelip gitmek bir hayli zor oluyor, müsaade edilirse at ile gidip gelmek isterim” der. Yaşı da ilerlemiş. “Tamam” derler hemen, gönlünü yaptık. Bir sonraki Divan toplantısında Padişah sorar: “Mehmet Bey’e bir şey verildi mi?” “Evet hünkârım, verdik, at ile gidip gelecek.” derler. O sırada Bostancıbaşı ağa itiraz eder, “Zinhar!.. Olmaz. Şehir içerisinde ata kimlerin binebileceği belirlenmiştir. Mehmet Bey rütbesindeki bir insan teşrifât ve protokol kuralları gereğince ata binerek gidip gelemez” der Divanda. İkinci bir devlet krizi çıkar Divan toplantısında.

Üçüncü toplantıda padişah yine sorar diye, Mehmet Bey’e Cağaloğlu semtinde -o yıllarda yeni kurulmaktadır- yeni yapılan evlerden bir tanesini bağışlarlar. “Tamam, bu meseleyi kapattık” derler. Mehmet Bey, o evde sadece bir gece, padişahın hatırı için oturur, ondan sonra bir daha hiç oturmaz, yine Edirnekapısı’na gider gelir.

Muallim Naci’nin anlattığına göre, Mehmet Bey’in sekarât-ı mevt anı şöyle

geçer: Etrafında bilcümle dostları, bütün sevenleri.. Ve şahâdet getirmeden evvelki son cümlesi şu olur:

“Yârân-ı bâ-safâ, şu cennet bahçeleri ne güzel bahçeler imiş”

Mehmet Bey, Hazret-i Peygamber’i sever. Öbür tarafa, işte o sevgiyle gider ve onun için o hediyeyi getirir.

Sevince insan böyle sevmeli!

Gönül ki, bizim coğrafyamızda çok şey ifade eder. Sevgi ki, bizde her şeyden ötedir. Sevmek fiilinin bütün türevlerini saysanız bütün bir lügatı doldurursunuz. İnsanın hangi bir hayatı istediğinin tartışılmaya başlandığı çağımızda modern hayatın ve teknolojinin baskısı altında kaldığımız şu zamanda acaba gönül ve sevgiyi gözden çıkarabilir miyiz? Bu soruyu kendimize sormalıyız.

Gönül ve sevgi ki, insanın somuttan ziyade soyut yanına, maddesinden çok mânasına, müşahhasan çok mücerrede yöneliktir. İşte, bu özelliğinden dolayı edebiyatın mecazları tamamen gönül üzerine teksif edilmiştir.

Resimde çığlına varan renkler ve zeka fırçaları, mimaride insanın tasarım gücü, hep gönle hitap ederek, yansıyarak anlam kazanır.

Doğuya gidildikçe ve moderniteden ferâgat edildikçe, mecazlara ve sembollere tutunmak tabiileşir. İşte bu yol, sevgiye çıkar ve Müslüman Doğunun bütün sevgileri bir tek sevgiden; bütün güzellikleri bir tek güzelden güç alır: Cemâl-i mutlak.

Tasavvûfa göre, Allah’ın kendini bilmek için icat ettiği ayna hükmündeki insan, sevginin hem etken hem edilgen yanını temsil eder bu yüzden:

*“Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledin
Çeşm-i âşıktan dönüp sonra temâşâ eyledin”*

Etken yanıyla seven; yani âşık, derece derece varlığı sevgiyle kuşatır ve onu insana, tabiata, çiçeğe, kurda, kuşa dağıtır:

*“Elif okuduk götürü
Pazar eyledik götürü
Yaradılmışı severiz
Yaradandan götürü”*

Elifi bir gün bir kağıt üzerine yazın ve üzerine ötre koyun; “O” çıkacak. O, hû demektir.

Elifi ötre ile okuduktan sonra, gerisini, elbette götürü pazar eylesiniz.

Elifi ötre ile okuduktan sonra, elbette ki bütün yaratılmışı yaratandan dolayı seversiniz.

Hani, “Muhammedün beşerün lâ-ke’l-beşer/Bel hüve yakûtun beyne’l-ha-

cer” beytinde denildiği gibi o, sevginin damıtıldığı, süzüldüğü, rafine olarak muhatabını bulduğu ekmel insandır.

Hazret-i Peygamber, aynı estetik sevgi imbiğinden geçirilip Müslümanların kalbine süzülür. Sevgi iken sevilen olur, sevilen iken de sevgi olur ve sonunda güle, bülbüle dönüşür, bülbülle görünen gül misâli gülde sembolize edilerek bir kâinatın medeniyetini kurar. Belki de bu yüzden doğuda sevginin idolü ve sembolü güldür. Gül, çiçek demektir aslında. Ama bütün çiçekler içerisindeki en güzel çiçek. Bütün insanlar arasındaki en müstesnâ insan gibi.

Doğuda neler söylenmedi ki gül hakkında, neler yazılmadı?.. Yazmakla bitirilemedi ve bitirilemeyecektir de! Bütün söz ustaları kalemleri ellerine aldılar, adına na’t dediler, gülü anlattılar; tazarru dediler, güle ilticâ ettiler; siyer dediler, hayatını söylediler; şemâil dediler vasıflarını sayıp döktüler.

Hilye yazdılar yakınlıklarını ifade için. Mi’râciye dizdiler şanını tebcil adına. Besteler yaptılar gül terennümünde. İlahiler söylediler gül deminde. “Na’î” diye mahlaslar kullandılar, divanlar doldurdular; adını anarak başladılar bütün mesnevîlere. Onun bir bakışına mahzar olabilmek için adını anarak başladılar hep.

*“Âharlı kağıtlara döküldü bin bir harf düz ve eğik
Gülü yazmak için yarıştı Gubârî ile şikeste ta’lik
Hamdullah Hamdî’de harf başına şükür diye yazdı divitler
Levni’dan Osman’a tel tel renk verdi maviler ve çivitler
Ne yana baksa ondan bir iz görür gözler
Ne yöne dönse onu özler geceler ve gündüzler”*

Eşya ve varlık onun için var iken; elbette eşya ve varlık gül oluverir seraba. Bir milyon adı varsa aşkın, bir eksiğiyle hep gülden alır ilhamını kâğıt, kalem ve hitap, söz, kelâm ve kitap.

Her suret ve her şekilde ona mahkûm. Nitekim,

*“Kimiler gül dediler, ömür boyu güldüler
Kimiler gül dediler, gül uğruna öldüler
Çocuklarına gül adını koydular
İçinde güller olan adlarla çoğalttılar.”*

Onu anlatmayan dil ne söyler ki efsâneden başka. Gül harflerinden onun adını söylemeyen kelimeler, gerçeği olmayan isimlerden öte nedir ki? Gül kokusu taşıyan bilgi çanak canda ışık, ama gül destesi götürmeyen kervan, kuru bedene yüküdür.

Gül hakkında en müstesnâ sözleri söyleyenler adına, ben bugün bu âni hatırlayın diye size sadece bir oyun oynamayı öneriyorum. Her gününüzde gül

için bir şey yapın. Söylemek üzere olduğunuz kötü bir sözden onun için vazgeçin: *“Bugün ben onun ümmeti olduğum için bunu söylemeyeceğim”* deyin. Yahut içinizden öyle bir şey geçsin ki: *“Bugün ben onun ümmetinden olduğumu hatırlamak için şunu yapıyorum”* deyin. Yapmak üzere olduğunuz bir kötülükten vazgeçin yahut iyi bir şey yapın. Çünkü insanlar, güzel şeyler yaparsa sevdikleriyle ancak o zaman beraber olurlar.

Efendiler Efendisi’ne sordular: “Ya Resûlallah; bizler Müslümanlığı kabul etmiş ve seninle birlikte savaşmış insanlarız. Bizden daha hayırlı biri var mı şu yeryüzünde?” O zaman Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

“Evet, var ya; onlar sizden sonra gelecek, beni görmeden bana iman edecek kimselerdir.”

Teşekkür ederim.